KOLONIALE VRAAGSTUKKEN TEN OPZICHTE VAN ONZE WEST ANDERHALVE EEUW GELEDEN

DOOR

A. HALLEMA

II (*Slot*)

Om de verantwoordelijkheid voor deze moeilijkheden en de daaruit voortvloeiende ongeregelheden niet alleen te dragen, wendden Heeren Hoogmogenden zich nu tot den stadhouder, ten einde eerstens een definitieve regeling te verkrijgen ten aanzien van het beheer van Demerary en Essequibo en verder „om uit aanmerking van de verregaande ongeregelheden op het voetspoor van het gebeurde hier te lande, ook in de Colonien verwacht, zijne Hoogheid *als Gouverneur-Generaal en Opperbewindhebber* te verzoeken en volmagtigen, om voor dit maalen zond er gevolg de Regeering in de Volksplantingen van Essequibo en Demerary en van de Eilanden *direct aan te stellen en des noods met de sterke hand te maintineeren en te doen respecteeren*". In overeenstemming daarmee moest ook de eed der bestuursambtenaren aldaar worden uitgebreid met de plechtige verzekering en belofte „van Getrouwheid aan Zijn Hoogheid als Gouverneur-Generaal en Opperbewindhebber". In praxi beteekende dit echter nog zooveel niet, want er was in de vergadering der Hoogmogenden tevoren reeds vastgesteld, dat „de regeeringen op de Eilanden bij voorraad zouden blijven op den ouden voet, doch zou Zyne Hoogheid in meergemelde hoedanigheden verzocht worden eenige aangestipte misbruiken, zo het noodig ware(!), by gelegenheid van de rechtstreeksche aanstelling der Regeeringe te verhelpen: dat men intusschen de Instructien der Fiscaals van Curaçao en St. Eustatius zou nazien". Het mes mocht er dus niet te diep worden ingezet, maar in elk geval werden de voorstellen betreffende de toe te kennen subsidies in December 1788 met 5 tegen 2 stemmen aangenomen: Utrecht en Friesland hadden nog steeds geen volmacht mee kunnen brengen wegens de oneenigheid daarover in deze beide gewesten!

En de Prins, die in Augustus 1788 gemachtigd werd, om in zijn kwaliteit van Opperbewindhebber der W.I.C. zijn maatregelen te treffen, om verbeteringen aan te brengen in het lot der kolonisten en inheemsche bevolking van de West, stak ook niet vlug van wal ondanks den grooten nood der tijden, vooral precair en eigenlijk periculcus, doordat Zijne Hoogheid zich ook thans weer beperkte tot commissoriale maatregelen. Eerst in den aanvang van het daarop volgende jaar, 1789, werd bekend, welke personen de Stadhouder als zijn vertegenwoordigers had aangewezen, om een onderzoek in te stellen op de West-Indische eilanden en in de koloniën Essequibo en Demerary, vooral wat betreft de politieke, economische, militaire en justitieele aangelegenheden. Het waren de Heeren Jhr. Willem August Sirtema Thoe Grovestins, afgevaardigde voor de provincie Friesland ter Staten-Generaal, Willem Cornelis Boey, schepen en raad der stad Haarlem en Rochus van Suchtelen, auditeur-militair van het garnizoen van 's-Gravenhage, de laatste secretaris van deze „koloniale commissie voor de zaaken van West-Indië”. Doch er waren reeds zooveel commissies uitgezonden, stapels rapporten ingediend, zonder dat er gehandeld werd en zoo zou het ook hier weer gaan, dacht men. En de commissoriale molen draaide zoo langzaam! Eerst moesten de drie deputaten aan Heeren Hoogmogenden worden voorgesteld, dan door dit college mede namens den Prins van brieven van volmacht worden voorzien, vervolgens nog weer andere schikkingen worden getroffen, totdat eindelijk de Heeren deputaten zich met hun missie naar West-Indië konden begeven. En daar moest men ook weer van hun komst, zending en lastgeving op de hoogte worden gesteld, zoodat de „Gouverneurs, en Raaden in de Volkplantingen Essequibo en Demerary, Curaçao, St. Eustatius en onderhoorige Eilanden waren aangeschreven en gelastigd om deeze Heeren in die hoedanigheid te erkennen, den inhoud van den Lastbrief hun gegeven, op te volgen en in alles behulpzaam te zijn”.

Doch het duurde tot den nazomer van 1789, voordat de deputaten hun werkzaamheden konden aanvangen, zoodat de Patriotten, die uit den aard van hun politieke overtuiging tegen deze missie waren gekant, omdat ze door den Stadhouder was afgevaardigd, later met ergernis berekenden, dat deze commissie het land / 25.280 kostte, zonder dat de kolonie er een cent voordeel van genoot. De beide Commissarissen Grovestins en Boey trokken voor hun werkzaamheden elk een toelage van / 40.— daags, de secretaris („amanuensis” heet hij in het rapport) Van Suchtelen / 15.—

en de commissie was in de kolonie werkzaam van 13 Augustus 1789—5 Mei 1790, hoewel het best doenlijk was geweest, verklaarden de tegenstanders, om binnen twee à drie maanden een rapport met gegevens samen te stellen driemaal zooveel als in 1790 werd geboden!

Wat ook wel even aandacht verdient, was het feit, dat ter gelegenheid van de benoeming der drie deputationen de Parnassijns der Portugeesche Jodengemeenten van Amsterdam en Den Haag bij 's lands Staten verzochten in bijzonder gehoor te worden toegelaten, ten einde aan den stadhouder als Opperbewindhebber van de West-Indische koloniën voor te stellen, dat de drie Heeren gevolmachtigden met den noodigen last mochten voorzien worden, om in de koloniën onderzoek te doen naar de mogelijkheid tot toelating van werkwilligen van hun gezindte als kolonisten aan de boorden van Essequibo en Demerary en deswege aan Zijne Hoogheid verslag uit te brengen. Zou inderdaad voor zulk een kolonisatie van Joden de mogelijkheid openstaan, dan verwachtten de Parnassijns, dat „door Hun Hoogmogenden zodanige orders zouden kunnen gesteld en schikkingen beraamd worden, als tot het aan die van hunne Gemeentens in gezegde Volkplantingen te accordeeren genot des Staatsbesluits van den Jaare MDCLVII” ¹⁾.

Daarnaast gaf het belangrijke punt van den slavenhandel vooral aan de Statencolleges van Holland en Zeeland aanleiding tot tal van deliberaties. Holland trachtte Zeeland tot zijn gevoelen in dezen over te halen en gaf in een breede voordracht zijn denkbeelden betreffende den handel op de West-Indische eilanden weer. Volgens het door Holland te dezer zake ingenomen standpunt waren de koloniën te onderscheiden in agrarische en mercantilistische; de laatste brachten zelf geen producten voort ten dienste van den handel, konden evenmin het moederland van koloniale voortbrengselen voorzien en moesten op haar beurt wel vanuit het moederland verschillende producten invoeren, alsmede die van andere landbouwende staten tot zich trekken, waarmee de handel van het moederland weer zijn voordeel kon doen. Toch kon de bodem van de West-Indische eilanden voor den landbouw wel meer productief gemaakt worden, als er maar voldoende werkkrachten beschikbaar waren, die de koloniën zelf niet konden leveren en uit ander beter bevolkte streken der aarde door koop konden verkregen worden. Vrije import van zulke arbeidskrachten uit andere gebieden achtte Holland toch niet mogelijk en daarom stond er geen andere weg open om den handel en de welvaart der koloniën

¹⁾ Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken, 1789, blz. 86–210.

te bevorderen dan door den zg. negerhandel, „ten einde dezelve tot een grond van handel met het Moederland aan te leggen en dat zij op dezelfde wijze de Goederen van het Moederland moesten bezorgen aan zodanige Colonien ter betaaling der geleverde Producten”. En verder dit ter aanmoediging, „dat op die wyze de Handel van de West-Indiën verder buiten de paalen van de Bezittingen der Republiek kon uitgestrekt en de vlyt en de rykdommen der Buitenlander en aan de wyze instellingen van deezen Staat dienstbaar gemaakt worden.” Dit thema werkten de propagandisten van den slavenhandel verder uit ten aanzien van den Nederlandschen handel op St. Eustatius en St. Martin, de handeldrijvende eilanden bij uitnemendheid. Wat Curaçao betrof, gedeeltelijk van den handel, gedeeltelijk van den landbouw bestaande, daar was geen meerdere economische vrijheid mogelijk, wijl de handel hier voornamelijk kusthandel was, niet de mogelijkheid bood voor het aanboren van andere welvaartsbronnen(?), „weshalven zo om die als om andere goede redenen huns oordeels de Handel van dit Eiland op den ouden voet zou kunnen blijven.” Ondertusschen waren de onlusten daar toegenomen, ook nadat de fiscaal Van Teylingen van zijn ambt ontheven was geweest, totdat dezelve op last van de Bewindhebbers der W.I.C. in Juli 1788 onder veel vreugdebetoon van een groot deel der bevolking weer in eere werd hersteld.

Hoe zeer bovenstaande redeneering van Hollands woordvoerders in betrekking tot de bevordering van den slavenhandel in de West-Indische koloniën de instemming had van een groot aantal leden der Staten-Generaal, bleek reeds uit de hiervóór aangehaalde resolutie, welke in dit college werd genomen volgens het plakkaat van 24 Nov. 1789. Zoolang er geen werkkrachten van de vrije arbeidsmarkt te verkrijgen waren, moest de „negerhandel” bevorderd worden ¹⁾. Dat was in die dagen nog het parool ondanks de reeds van verschillende kanten ingebrachte critiek tegen dit menschonteerende bedrijf. „Lang voor deezen, doch ten deezen tyde meer byzonder werd over den Slaavenhandel en het gebruik der Slaaven in de Volksplantingen getwist”, schreef een tijdgenoot ± 1790, „en veele Geschriften tot voor- en wederspraak zijn al in 't licht gegeven. Wy zullen ze noch optellen noch beoordeelen; dan kunnen niet nalaaten, daar dit werk onder het schrijven van dit blad ons in handen viel, aan te prijzen: Bryan Edwards, Burgerlyke en handelskundige Geschiedenis van de Engelsche Volksplantingen in de West-Indiën. Waar in dit stuk breedvoerig be-

¹⁾ Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken 1789, blz. 1418.

handeld wordt door dien Mensch-handel en Volksplanting-kundigen Schrijver en wiens schrijven te meer de opmerkelijke aandacht der onderzoekers van dit belangrijke onderwerp verdient, daar hy betuigt dat er toch een noodzaak is voor den Menschhandel. Opdat de lezer oordeele, zullen wy dit weinige afschryven. Ik beken, dat ik, de middelen overwegende, waardoor zeer gewoonlijk de Slaaven in Africa verkregen worden en de verwoesting, die voortyds de wyze van overvoering na de West-Indiën vergezelde, eenmaal van gevoelen was, dat het deeze groote en vermaarde Natie, de Engelsche, voegde, in plaats van haar gezag door andere Volken te laten regelen, hun een lofwaardig voorbeeld te geeven door eene onmiddellijke en bepaalde afschaffing van deezen schandlyken Handel. En ik zou nog dezelfde gevoelens staande houden en voeden, was ik niet bij volkomener onderzoek en betere onderrigting opgeleid, om te vermoeden, *dat de voorgestelde middelen er niet aan voldoen zouden*. Ik vrees namelijk dat eene onmiddelyke en plotslyke afschaffing, door ééne Natie alleen, niet aan de oogmerken der menschlykheid in Africa zal beantwoorden en ik ben volkomen overtuigd, dat zodanig een maatregel strekken zou, om in eene groote mate de ellende van verre de meerderheid der Negers, die reeds in West-Indien zijn, te verzwaaren, welke afneeming in getal onvermydelyk is en die daarom, niet versterkt uit Africa, hunnen arbeid zodanig vermeerderd zouden vinden als hun getal afnam" ¹⁾.

Anderzijds werd hier te lande en wel te Amsterdam in een Nutslezing, gehouden op 22 Februari 1790, de slavernij met den slavenhandel nog door zekeren A. Barrau verdedigd, al hadden vanaf de 17de eeuw vooral de Doopsgezinden en ook Hervormde predikanten als Ds. Hondius nu eens in krachtige termen en dan weer met bedachtzame stem hun protesten doen hooren over den „onchristlycken koophandel der zonen Chams". In de tweede helft der 18de eeuw zijn het vooral de Spectatoriale geschriften, welke deze protesten herbergden, waarvan de inzenders nu eens historisch dan weer symbolisch dit vreeselijke sociale kwaad bestreden en daarbij bijna altijd hun oog richtten op de slavernij en den slavenhandel in onze West-Indische koloniën. Een interessant voorbeeld daarvan levert een gefingeerde brief van een negerslaaf, opgenomen in „De Denker" van 23 en 30 Juli 1764. Hier is zoogenaamd een negerslaaf aan het woord, die op de West-Indische plantages had gewerkt en de ellende der negers in schrille kleuren

¹⁾ Dl. V van genoemd werk, in 1798 ook in Nederlandsche bewerking bij A. Loosjes te Haarlem verschenen.

schilderde. Nauwelijks een decennium later bevestigde Van Winter deze indrukwekkende schildering met een nieuw protest tegen den slavenhandel in „Monzongo of de koninglijke slaaf.” Dezelfde schrijver had onder den indruk van den slavenopstand in Berbice in het jaar 1763 ook reeds eerder zich doen kennen als een geharnast strijder voor de rechten der kleurlingen en in een gemotiveerde redeneering er op aangedrongen, dat de blanke bevolking, en in elk geval zij, die zich Christenen wilden noemen, met dezen „verderfelijken en zondigen koophandel in menschenvee” zich tot haar eigen godsdienstig, ethisch en sociaal welzijn niet verder zou inlaten. In gelijken geest redeneerden ook de oprichters van het Fransche genootschap „La société des Amis des Noires”, dat eerst in 1789 zijn beslag kreeg, maar waarvan reeds eerder de wil om den slavenhandel en de slavernij af te schaffen, in Frankrijk gepropageerd was. De vermaarde Condorcet was er voorzitter van, Brissot de Warville behoorde tot zijn oprichters en deze was het, die naar Amerika overstak om daar over den toestand der neger-slaven alle gewenschte inlichtingen te verkrijgen, welke in een reisbeschrijving, ook dadelijk in het Nederlandsch vertaald, werden vastgelegd.

Zoo hadden Hollands Staten dus wel heel wat tegenstand te overwinnen, om hun pleit van toeneming van den slavenhandel met staatssubsidie ten bate van den kolonialen handel en den economischen toestand op de West-Indische eilanden algemeen ingang te doen vinden. Daarbij hadden ze echter den steun der planters van Essequibo en Demerary, die door het verbod van vreemde slavenhalers in hun havens toe te laten zich bedreigd achtten en het deden voorkomen, alsof daarmee de afschaffing van den slavenhandel voor hen reeds effectief was geworden. Dit blijkt genoegzaam uit een klaagschrift, dat zij in het begin van 1789 aan de Staten-Generaal deden toekomen en waaraan het volgende is ontleend, waaruit men kan zien, dat er van louter economisch standpunt gezien, inderdaad redenen waren, om bedenkingen in te brengen tegen de afschaffing van den slavenhandel. „Het is onmogelijk”, schreven deze planters, „U Hoogmogenden de jaarlyksche vermindering onzer Slaaven te berigten, maar zy wordt gemeenlyk berekend op vyf ten honderd of een twintigste gedeelte. Dit wordt het eerste jaar weinig gevoeld; de *negenentien* overgebleven Negers bemerken naauwlyks, dat zy het werk doen 't geen in het voorgaande jaar door *twintig* verrigt werd. Maar het tweede jaar komt hetzelfde werk voor *achttien* op en zoo 'er nog een jaar zonder vermeerdering door aankoop by komt, moeten

zeventien het werk doen, waar toe eerst *twintig* bestemd waren. Dit moet ongenoegen, verloop en opstand tengevolge hebben, of, zo de Negers deeze overlaading van werk al geduldig op zich neemen, dan is ziekte en een vroegtydiger dood voor hun het gevolg. Of eindelyk, zo de Planters alle deeze nadeelige gevolgen zoeken te vermyden, moeten zy trapswyze hunne Plantadien inkorten en ook by gevolge verminderen hunne voortbrengsels”.

Demerary beleefde in die dagen weer eens een slavenopstand, waarvan de oorzaken bijna steeds dezelfde waren: hier een harde behandeling door de planters, daar muiltzucht, rebellie, ontevredenheid en misnoegen onder de slaven, die elkaar opruiden tot verzet. Op drie plantages braken zulke opstanden uit, waardoor sommige muiltzieke elementen zich aan het hoofd stelden van de kleurlingen onder de werkkrachten, om de blanke bevolking aan de geheele Westkust uit te moorden. Deze toeleg mislukte echter door het optreden van een kleine militaire bewakingstroep en van de gewapende manschappen van een oorlogsschip, dat min of meer toevallig op de reede lag in de buurt van een der plantages, op welke de muiters het voornamelijk gericht hadden. Door de Indianen, langs de rivier Essequibo wonende, ondersteund, geraakten de opstandelingen binnen weinige dagen bijna allen in handen der blanken en werden terechtgesteld, terwijl de anderen in de bosschen werden opgezocht en aan den bevoegden rechter werden overgeleverd of op hun vlucht werden neergeschoten, waarmede deze gevaarlijke opstand was gedempt ¹⁾.

Doch dergelijke gevaren bleven dreigen en werden in de hand gewerkt wanneer de hoeveel-arbeid constant werd of zelfs vermeerderde door uitbreiding der plantages, terwijl daarentegen het aantal beschikbare arbeiders verminderde door stopzetting van den slavenhandel. Ook in Suriname was daardoor de nood hoog gestegen, stond men telkens voor relletjes en moest men steeds op zijn hoede zijn voor de gevaarlijke slavenopstanden. Daar waren het de weggelopen negers van het aangrenzend gebied, waartegen zelfs een verdedigingslinie was opgericht, waardoor de dichtst bevolkte centra tegen de aanvallen van zwervende benden negerslaven eenigermate waren beveiligd. Maar in de streken hooger de rivier op hadden deze muiters al te vaak vrij spel voor hun guerilla's en zoo hadden ze in die niet versterkte gebieden in 1788 en '89 eenige zg. houtgronden „afgelopen”, de aldaar wonende blanken vermoord en de vrijgemaakte slaven in hun legertje opgenomen. Toen de berichten van deze overvallen binnen de bezette linie kwamen,

¹⁾ Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken 1790, blz. 38 en v.v.

werd dadelijk een detachement soldaten op de onruststokers afgezonden, die zich natuurlijk in de dichte bosschen schuil hielden. In elk geval werden daardoor verdere overvallen voorkomen, en werd tevens een vaste verdedigingspost ter plaatse gelegd, waar de bende zich het meest onverwacht vertoonde, om dezelve in toom te houden en zoo mogelijk haar te omsingelen en gevangen te nemen. Toen het dan ook tot een treffen kwam, verdedigden de kolonisten en soldaten zich zoo goed, dan de bendeleden met een groot verlies aan dooden en gewonden moesten aftrekken ¹⁾.

Tot overmaat van ramp bracht een vreemde slavenhaler in 1789 de pokken binnen Suriname, tengevolge waarvan een groot aantal vrijgeborenen en slaven stierven. Het getuigde dan ook van durf, moed en liefde tot het land en zijn cultuur, dat er in dien bewogen tijd nog aan het oprichten van nuttige vereenigingen werd gedacht. Zoo stichtte de geneesheer Voegen van Engelen de Surinaamsche Maatschappij van den Landbouw (1790). Er bestond reeds een in 1782 door G.-G. B. Texier en den Raadfiscaal Mr. J. G. Wichers opgericht Genootschap tot beoefening der natuurlijke historie, dat aan den Kwattaweg zorgde voor den aanleg van een plantentuin, den Hortus Surinamensis, in het volgend jaar gevolgd door het toen gestichte Letterkundig Genootschap, hetwelk de zinspreuk aannam van „Docendo Dicismur”. Drie jaren later werd nog het genootschap „De Surinaamsche Lettervrienden” gesticht. Daarvan was het Genootschap of de Maatschappij van den Landbouw in Suriname weer een filiaalstichting, doordat dokter Van Engelen te Paramaribo reeds aan het hoofd stond van bedoelde Letterkundige Maatschappij en zijn vrienden wist te overtuigen van het nut, om aan deze vereeniging „een nieuw departement toe te voegen onder den naam van *Surinaamsche Maatschappij van den Landbouw*, ingerigt om in dit vak ten meesten nutte van de Volkplanting werkzaam te weezen” ²⁾.

Zoo was er in tijden van materieelen nood, van netelige koloniale vraagstukken, die in het moederland telkens weer halfslachtig werden opgelost, van partijtwisten en sociale ongerechtigheden op Surinaamschen bodem nog belangstelling voor geestelijke waarden. Ook dat merkwaardige verschijnsel maakt het jaar 1788 en de eerstvolgende jaren met hun vele ups and downs in de geschiedenis van West-Indië en de bijkans zieltogende West-Indische Compagnie toch nog bijzonder belangwekkend.

¹⁾ Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken 1790, blz. 1039–1069.

²⁾ Zie Algemeene Kunst en Letterbode, 1790/91, dl. II, blz. 50 en vv.